Plochy ovocných sadů stále klesají

V České republice patří ovocnářství neodmyslitelně ke koloritu venkovské krajiny a ovocné sady se nacházejí jak v teplých oblastech jižní Moravy, tak v podhůří hor. Naši předkové dokázali velmi dobře využívat každou volnou mez a osázet ji ovocnými stromy. V ovocnářských oblastech byly postupem času osázeny i větší plochy, a to ne vždy na příznivých místech. V posledních letech však dochází ke klučení i těch sadů, které se vysazovaly hromadně v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století a ještě dnes představují významný podíl ploch přestárlých produkčních sadů.

Evidence ploch sadů

Vývoj produkčních ploch ovocných sadů v České republice má stále klesající tendenci. Krátkodobé navýšení ploch ekologických sadů v letech 2010–2013 nemělo výrazný vliv na produkční potenciál sektoru ovoce. Zatímco na začátku starého programovacího období v roce 2007 bylo v České republice evidováno 17 856 ha ovocných sadů, na konci období v roce 2013 stouply plochy krátkodobě na 22 687 ha ovocných sadů. Výrazně se však zvýšila jen plocha ekologických sadů z 619 hektarů v roce 2007 na 3877 hektarů v roce 2013.

Plocha ovocných sadů v režimu integrované produkce byla v roce 2007 na úrovni 10 634 ha a na konci programovacího období v roce 2013 činila 10 466 hektarů. Je smutnou realitou, že spolu s nařízením vlády č. 79/2007 Sb. skončilo téměř z roku na rok 1500 ha ovocných sadů, převážně v režimu ekologického hospodaření. Další pokles v roce 2014 jen kopíroval ukončení pětiletých závazků ekologických pěstitelů.

Situaci také výrazně ovlivnilo nové nařízení vlády č. 76/2015 Sb., které nastavilo nová pravidla, a počínaje jeho platností k 1. 1. 2015 klesly plochy evidovaných sadů na 17 558 ha, kdy bylo produkčních sadů 15 646 hektarů. V roce 2015 plochy ekologických sadů klesly na 3038 ha a tato plocha zůstává na stejné úrovni i v letošním roce.

Věková struktura sadů

Ani věkové struktuře sadů tyto změny neprospěly, protože skončily převážně mladé, špatně založené porosty, které často nevstoupily ani do plné plodnosti. V roce 2007 byl podíl přestárlých sadů na úrovni 48 procent a v roce 2013 klesl na 47 procent. V posledních dvou letech se zvýšil podíl klučení i přestárlých sadů a jejich podíl na celkové výměře klesl na 43 procent.

Tento trend nastartovala v roce 2015 účinnost nařízení vlády č. 50/2015 Sb., které podporuje výsadbu ovocných druhů maximálního stáří výsadby roku 1995. Prostá obnova sadů není dostatečně realizována ani s významnou účastí státu, kdy v rámci dotačního titulu 1.R na restrukturalizaci a obnovu sadů bylo za posledních 20 let tak vysazeno 12 518 ha.

Plochy podle ovocných druhů

V posledních pěti letech jsou produkční plochy ovocných sadů evidovaných Ústředním kontrolním a zkušebním ústavem zemědělským: 15 901 ha v roce 2011, 17 895 ha v roce 2012, 17 784 ha v roce 2013, 17 558 ha v roce 2014, 15 646 ha v roce 2015 a pokles v roce 2016 se zastavil na 14 451 ha. I z těchto čísel je patrný přechod programovacích období a nástup nové legislativy.

Největší pokles ploch od roku 2013 byl u bílého rybízu o 75 %, dále u maliníku a ostružiníku o 73 %, u broskvoní o 40 %, u vlašského ořešáku o 39 %, u červeného rybízu o 33 %, u meruněk o 32 %, u jabloní o 21 %, u višní o 16 %. Ostatní druhy neklesly o více než deset procent. V zastoupení druhů jsou na prvním místě v roce 2016 jabloně se 7180 ha, na druhém místě slivoně s 1996 ha a třetí příčku drží višně s celkovou plochou 1382 ha. Čtvrté místo si drží třešně s 890 hektary a páté místo meruňky s 824 hektary.

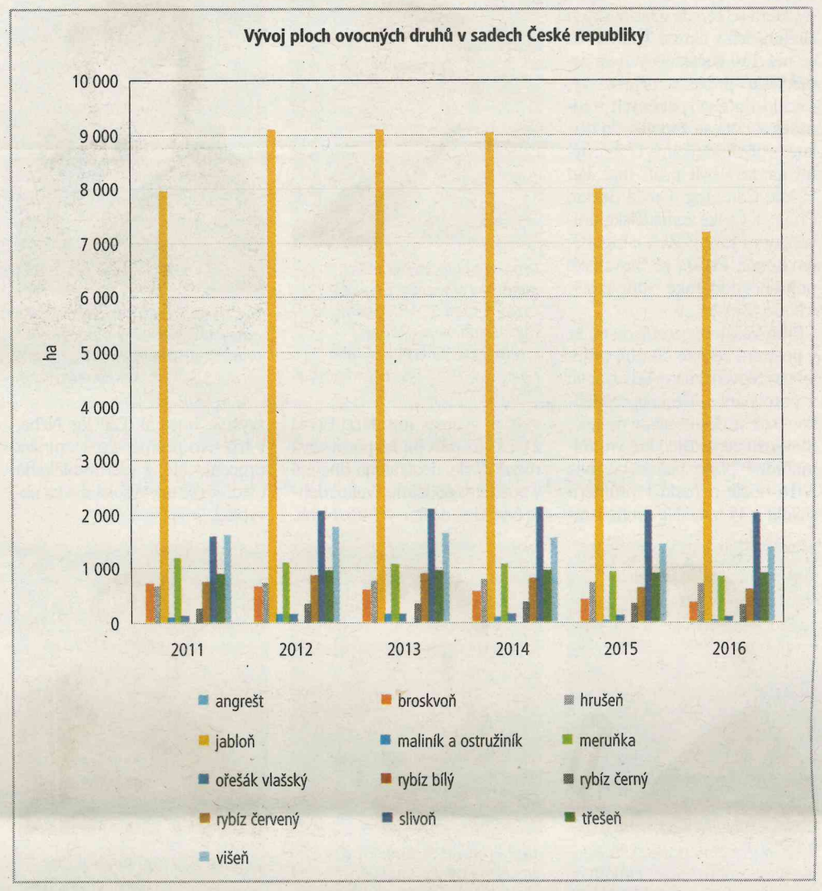

Plochy ovocných druhů v sadech České republiky v letech 2011–2016 (ha)

Ovocný druh	Ovocnářská oblast					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Angrešt	4,13	3,40	3,40	1,90	1,88	2,11
Broskvoň	722,60	652,04	583,97	564,09	406,98	348,60
Hrušeň	675,08	752,68	767,45	790,46	745,20	709,82
Jabloň	7 943,70	9 071,38	9 079,80	9 023,14	7 974,86	7 178,46
Maliník a ostružiník	84,46	142,51	139,18	88,13	33,03	38,13
Meruňka	1 176,65	1 104,78	1 075,43	1 061,17	924,65	823,87
Ořešák vlašský	131,65	142,08	145,39	140,42	119,02	89,33
Rybíz bílý	7,60	7,60	7,50	7,60	3,95	1,90
Rybíz černý	272,20	346,66	348,57	375,26	357,73	331,97
Rybíz červený	741,95	853,15	879,38	789,71	638,41	586,08
Slivoň	1 584,07	2 041,28	2 071,58	2 126,15	2 056,34	1 995,79
Třešeň	887,01	951,69	956,64	954,23	900,52	888,62
Višeň	1 602,92	1 753,37	1 647,19	1 557,32	1 425,20	1 381,89
Ostatní ovocné druhy	67,29	72,36	78,66	78,56	58,31	74,44
Celkem	**15 901,31**	**17 894,98**	**17 784,14**	**17 558,14**	**15 646,08**	**14 451,01**

Zdroj: ÚKZÚZ Brno
ostatní ovocné druhy: mandloň, jeřáb černý, jeřáb obecný, bez černý, kdouloň podlouhlá, líska obecná, kaštanovník jedlý, borůvka

Zastoupení odrůd

Také zastoupení jednotlivých odrůd u některých druhů se výrazně změnilo. Například u jabloní byl v roce 2013 nejvíce zastoupen Golden Delicious na ploše 1965 ha, těsně za ním Idared na ploše 1687 ha, dále odrůda Jonagold a její mutace na ploše 675 ha. Bramborovou příčku ještě obhájil Rubín se svými mutacemi a s plochou 632 ha. Plochu mírně nad 500 ha měly odrůdy Šampion a Spartan. Na konci roku 2016 klesly plochy odrůdy Golden Delicious na 1522 ha a odrůdy Idared na 1231 ha. Jonagold se se svými červenými mutacemi drží stále na třetím místě s 660 ha a také Rubín a jeho červené mutace drží čtvrtou pozici s plochou 559 ha. Na pátou pozici se dostala v posledních letech hojně sázená odrůda Gala a její mutace s 425 ha, předběhla tak dříve hojně sázený Šampion. Spartan se pomalu z českých sadů vytrácí a jeho propad se zastavil na 381 ha.

U slivoní byla v roce 2013 nejvíce zastoupena americká odrůda Stanley s plochou 358 ha, druhá odrůda Čačaňska lepotica s 326 ha a o třetí místo se dělily odrůdy Domácí velkoplodá a Gabrovská s plochou 152 ha. Stohektarové plochy ještě zabíraly odrůdy President a Čačaňska najbolja. Na konci roku 2016 stále vítězí odrůda Stanley s 386 ha, v těsném závěsu za ní je Čačanska lepotica s 363 ha a třetí místo drží Domácí velkoplodá s plochou 221 ha. Jako čtvrtá je zastoupena odrůda Gabrovská se 185 ha. V posledních letech často sázené německé odrůdy Toptaste s 97 ha a Tophit s 92 ha obsadily páté a šesté místo.

Višně byly v roce 2013 nejvíce zastoupeny odrůdou Újfehértói Fürtös s plochou 434 ha. Druhé místo obsadila Morela pozdní s 371 ha a na třetím místě odrůda Fanal s 331 ha. Čtvrté místo obhájila odrůda Morellenfeuer s 256 ha a páté místo Érdi bötermö s 222 ha. Na konci roku 2016 stále drží první příčku odrůda Újfehértói Fürtös s 368 ha, ale na záda jí dýchá odrůda Fanal s 351 ha. Morellenfeuer drží třetí místo s 313 ha a čtvrtá v pořadí je odrůda Morela pozdní s 283 ha. Maďarská raná odrůda Érdi bötermö se 144 ha obsadila páté místo.

V pořadí ovocných druhů v sadech České republiky byly čtvrté třešně v roce 2013 zastoupeny odrůdami: Kordia s 327 ha, Van se 134 ha, Napoleonova se 100 ha, Burlat s 97 ha a pátá pozdní chrupka Regina se 77 ha. Zatímco na konci roku 2016 bylo pořadí odrůd následující: na prvním místě stále Kordia s 369 ha, na druhém Napoleonova se 122 ha a těsně za ní odrůda Regina se 119 ha. Klesly plochy odrůdy čtvrté v pořadí Van s 93 ha a páté Burlat s 84 ha.

Páté v pořadí meruňky byly v roce 2013 zastoupeny odrůdami: první naše tradiční odrůda Velkopavlovická s plochou 527 ha, druhá francouzská odrůda Bergeron se 140 ha a třetí americký Goldrich s 67 ha. Čtvrtá se umístila Karola s 59 ha a pátá Maďarská s 56 ha. Velkopavlovická drží první místo i na konci roku 2016 s plochou 465 ha, druhá je také odrůda Bergeron se 143 ha a stejně tak třetí Goldrich s 81 ha. Odrůdy Karola a Maďarská si pouze prohodily čtvrté a páté místo, kdy Maďarská je s plochou 58 ha a Karola s plochou 57 ha.

U hrušní, které v roce 2016 s plochou 710 ha drží šesté místo, se odrůdový sortiment příliš nemění. První místo stále drží odrůda Konference, jejíž plochy ve sledovaném období 2013 až 2016 mírně klesly z 211 ha na 205 ha. Druhé místo má odrůda Lucasova, u které došlo k nárůstu ploch ze 122 ha na 154 ha. Třetí v pořadí v roce 2013 Williamsova čáslavka klesla ze 74 ha na 63 ha, a tím ji předběhla česká zimní odrůda Bohemica, která se pěstovala v roce 2016 na ploše 74 ha. Pátá v pořadí je odrůda Boskova lahvice s nárůstem ploch z 44 ha na současných 63 ha.

Rostoucí náklady na pořízení nových sadů, stále se opakující rozmary počasí, absence kvalitních sezónních pracovníků a nízké realizační ceny vyprodukovaného ovoce nedovolí zvrátit trend poklesu ploch ovocných sadů. Přitom by bylo třeba obnovit 43 procent přestárlých sadů, což odpovídá ploše 6200 hektarů. Nejhorší věková struktura je u broskvoní a jabloní. Produkci nejen těchto druhů stále více nahrazuje dovezené ovoce.

Ing. Josef Vačkář
Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, Brno

Doporučují více ...

(Dokončení ze str. 28)

Praskavec ledencový (*Psophocarpus tetragonolobus* DC) je statná ovíjivá bylina původem z ostrova Nová Guinea. Jedná se o typickou tropickou rostlinu, jejíž všechny části lze konzumovat. Listy je možné využít jako špenát, květy jako salát, nezralé lusky jako zeleninu, zralá semena jako luštěninu a hlízy jako brambory. V podmínkách České republiky praskavec jen velmi málo kvete a skoro neplodí.

Vigna čínská /*Vigna unguiculata* (L.) Walp./ pravděpodobně pochází z Afriky nebo jihovýchodní Asie. Tato tropická ovíjivá bylina je podobná fazolu. Konzumují se zralá semena a nezralé lusky. V našich podmínkách vigna čínská kvete a vydatně plodí. Vigna podzemní /*Vigna subterranea* (L.) Verdc./ je původem ze západní Afriky. Podobně jako u podzemnice olejné se lusky této rostliny vyvíjejí pod zemí.

Mohutná ovíjivá rostlina lablab purpurový /*Lablab purpureus* (L.)/ pochází z tropické Afriky. Konzumují se nezralé lusky a semena. Lze pěstovat i u nás. V podmínkách ČR kvete, ale lusky často nestihnou dozrát.

Víceletá rostlina, pěstovaná v tropech i jako jednoletá, kajan indický /*Cajanus cajan* (L.) Millsp./ je zřejmě původem z oblasti Indie. V našich podmínkách pěstovat nelze. Kajan vytváří keře velikosti černého bezu, jejichž semena se využívají podobně jako fazole.

Namočením se část antinutričních látek ze semen luštěnin odstraní Foto Hana Honsová

Ing. Hana Honsová, Ph.D.
Česká zemědělská univerzita v Praze